

Komoly Ottóval.⁶² Törököt aggodalommal töltötte el az a terv, amelyről Komoly, Bereczky, valamint a magyar ellenzék néhány vezetője akkortájt tárgyalt Ferenczy László csendőr alezredessel (ez a csendőrtiszt irányította a vidéki deportálásokat), adjutánsával, Lulay Leó századossal és a Lakatos-kormány néhány tisztségviselőjével. E terv szerint a magyarországi maradék zsidóságot – ez akkor szinte kizárólag a budapesti zsidókat jelentette – külön magyarországi gyűjtőtáborokban helyezték volna el, „hogy eleget tegyenek a németeknek”, s megakadályozzák Németországba való deportálásukat (lásd a 25. fejezetet). A Török birtokában lévő dokumentumból, egyebek mellett, kiderült, hogy nyolc nappal korábban a magyar kormány megegyezett a német kormánnyal, hogy az átveszi a magyar kormánytól a zsidókat, és munkára Németországba viszi őket. A vonatokat a német kormány adja, az embereket nem név szerint, hanem leszámolt csoportokban veszik át. A dokumentumot Krüger SS-tiszt írta alá. A dokumentum tanulmányozása után Komoly arra a következtetésre jutott, hogy keletkezésének időpontja vagy március, vagy április, mert a német és magyar hatóságok által foganatosított zsidóellenes intézkedések tökéletes összhangban álltak ennek a megegyezésnek a szövegével.

C. A. Macartney, aki nem vádolható Magyarország vagy Horthy iránti ellenszenvvel, a zsidókérdés klessheimi kezelésével kapcsolatban az alábbi következtetésre jutott: „Csak az látszik bizonyosnak, hogy Horthy egy bizonyos lépéshez hozzájárulását adta: ahhoz, hogy jelentős számú magyar zsidót küldjenek német hadiüzemekbe dolgozni.”⁶³ Más összefüggésben, Veessenmayer 50 000 zsidó munkásra irányuló kérését tárgyalva Macartney igen helyesen „teljesen jóhiszemű követelésnek” minősíti ezt a kérést, „hiszen Horthy már Klessheimben hozzájárult ahhoz, hogy zsidó munkaerővel látja el a Birodalmat”⁶⁴.

Döntő bizonyítékok szólnak tehát amellelt, hogy Horthy valóban hozzájárult „zsidó munkások” átengedéséhez a német hadiipar céljaira. Ezt a hozzájárulást aknázták ki később a német és magyar zsidótlanítással foglalkozó különítmények a végleges megoldás megvalósítására. Ennek a célnak a megvalósításában nemcsak a magyar államhatalmi szervek, hanem a német megszálló erők és hatóságok is együttműködtek.

Jegyzetek

1. A Führer utasításáról további részleteket lásd a továbbiakban. Lásd továbbá Ránki György: *1944. március 19.* 2. kiad. Kossuth, Bp., 1978, 48–57. o.

2. Kállay személyes közlése 1956-ból. Lásd a szerző recenzióját Kállay: *Hungarian Premier* (Columbia University Press, New York, 1954) c. művéről. In: *Jewish Social Studies*, 18, no. 3, 1956. július, 226–227. o.

3. C. A. Macartney, 2:223. o.